

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Сайдова Ситора Назаровна дар мавзуи “Зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ва роҳҳои ҳалли онҳо (таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ)” барои дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 –фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ)

Дар ҳамаи давру замонҳо ва марҳалаҳои таърихии давлатдорӣ мамолики дунё борҳо ба “низоъҳо”, “зиддиятҳо”, “ҳамдигарнофаҳмӣ” ва “парокандагӣ” рӯ ба рӯ шуда, гоҳо кишварҳо муваффақ ва гоҳо ба нестӣ расидаанд, ки дар саргҳи ҳалли моҳиронаи ин мушкилоти иҷтимоӣ лидерҳои сиёсӣ нақши асосӣ мебозанд. Аммо на ҳар кишвар ба таъмини фазои орому осуда, сулҳу вахдат, муттаҳидию якпорчагӣ, шароити хуби зиндагӣ, ҳаёти осоишта, таҳсил, истироҳат, ҳифзи ҳуқуқу ўҳдадориҳои шаҳрвандон ва амсоли онҳо муюссар мегарданд.

Диссертант бо дарки муҳиммияти масъала ва таҳлили таҷрибаи ҷомеаҳои муосир ба таҳқиқи илмии иҷтимоиву фалсафии зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар замони муосир рӯ оварда, роҳҳои ҳалли онро бо далелҳои мушаххас ва муқоиса ба риштаи тадқик қашдааст. Аз ҷумла, зикр медорад, ки “падидаи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ ҳусусияти глобалиро қасб намуда, ҳамчун “тори анкабут” давлатҳо ва минтаҳои гуногуни оламро ба коми ҳуд мекашад”. Равшан аст, ки дар марҳалаҳои таърихии давлатдориву давлатсозии гузаштаву имрӯза баҳси ин мавзуъ вуҷуд дошт, ҳаст ва дар оянда низ рӯ ба рӯ шуданаш аз эҳтимол дур нест.

Муҳаққиқ дар мубрамияти мавзуъ ва раванди истиқори сулҳу ризоият дарёғти роҳу усули пешгирии низои тоҷикро, ба афкори илмию иҷтимоӣ ҳамчун “модели тоҷикӣ” унвон намуда, онро яке аз дастовардҳои муҳимми миллати тоҷик бо сарварии Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар раванди сулҳи тоҷикон меҳисобад ва онро ҳамчун як мактаби миллии ташаккулёфта ва ба ҷаҳониён ибратпазир маънидод кардааст.

Воқеан, таъриҳҳои сиёсатмадоронеро зиёд дидодааст, ки давлати ҳудро дар ҷаҳон муаррифӣ кардаанду аксари онҳо бо зӯри силоҳу маҳсулоти рушдёфта ва ё бо пулҳои ҳангӯфт дар саҳнаи ҳаёт нақшофарӣ кардаанд. Президенти Тоҷикистон дар шароите қарор доштанд, ки бояд ҷойгоҳи кишварро дар арсаи ҷаҳонӣ бе ракетаву бомба, бе ёриҳои фаровони башарӣ, бе ҳароҷоти миллионҳо доллар дар самти таблиғоти расонай, бе содироти технологияи нодир баланд бардоштанд, ки ба аксари кишварҳои дунё ибратпазир мемонад. Ҳоло

хушбахтона Толькистонро беш аз 150 давлати мутараққиј ѡаҳон мешиносанд, Истиқоли давлатии кишвари моро расман эътироф кардааст ва робитаҳои иқтисодӣ ва фарҳангӣ дорад.

Автореферати диссертатсия аз муқаддима, ду боб, б зербоб хулоса ва феҳрасти адабиёт иборат аст. Диссертант дар муқаддимаи кори худ муҳим будани мавзуи таҳқиқшавандаро асоснок карда, дараҷаи омӯзиши масъалаҳои баррасигардида, мақсад, вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети он, инчунин навовариҳои илмиро ба таври мушаххас нишон додааст.

Боби якуми рисола: “Заминаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ” – унвон дошта, аз се зербоб таркиб ёфтааст. Муаллиф дар ин боб бештар ба масъалаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, дар асоси таҳлили асарҳои мухаққиқони гуногун андешаҳо ва хулосаҳои илмии ҳудро тақвият медиҳад.

Зербоби якум, диссертатсия “Бознигарии баъзе чанбаҳои гносеологӣ ва методологии муаммои зиддият ва низоъи иҷтимоӣ” ном дошта, унвонҷӯ дар он таърихи ташаккули муаммои зиддият ва низоъҳои иҷтимоиро мавриди баррасӣ қарор додааст. Ҳамзамон падидай зиддият дар тамоми тӯли таърих яке аз масъалаҳои бунёдии фалсафа маънидод намуда, фахми соддалавҳона ва воқеъбинонаи онро аз сарчашмаҳои таърихӣ таълимоти фалсафай Ҳинду Чин ва аҳкоми ойини Зардуштияро мавриди баррасӣ қарор додааст.

Зербоби дуюм “Вижагиҳои зуҳури зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ва бунёди ҷомеаи иттилоотӣ” номгузорӣ шуда, дар он таъкид мегардад, ки муаммои зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ вобаста ба вазъи иҷтимоию иқтисодӣ, сиёсӣ, ҳуқуқиву фарҳангӣ дар зинаҳои гуногуни рушди ҷомеа дар шаклу мазмуни нав зуҳур мейбанд.

Унвончӯ дар зербоби сеюми боби якум, ки “Вусъати нақши субъектҳои сиёсӣ дар ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” ном дорад, масъалаи нақши субъекти сиёсӣ дар таъриҳ ҳамеша дар маркази таваҷҷӯҳи файласуфон ва ҷомеашиносон қарор доштанашро шарҳу тавзех додааст.

Боби дуюми рисола “Таҷрибаи азнавсозии ҷомеаи Тоҷикистон дар солҳои соҳибистиколӣ ва имкониятҳои рафъи зиддияту низоъҳои иҷтимоӣ” ном гирифтааст. Зербоби аввали боби дуюм “Сабаб ва оқибатҳои тезутундшавии зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи пасошӯравии Тоҷикистон” унвон гирифтааст. Дар ин қисм раванди инкишоф, қонуни сабабият амал менамояд, яъне ҳар як ҳодисаву воқеа, ҳар як тағйироти кӯчаке, ки дар воқеъият ба вучуд меояд сабабу оқибатҳои худро дорад, ки дар асоси назарияи сабабият

(детерминизм) баҳогузорӣ шудааст. Диссертант бо такя ба ин метод аз тезутунд гаштани зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон дар ибтидой солҳои 90-умро бо овардани далел нишон додааст.

Муаллиф дар ин боб тавонистааст, ки заминаҳои ташаккул ва инкишофи таҷрибаи азnavsозии ҷомеаи Тоҷикистон ва хусусиятҳои онро ошкор намуда, раванди таҳаввулотпазирии ҷомеаро роҷеъ ба ҳолатҳои инкишофи таърихӣ муайян созад. Ҷараёни тағйирпазирии зиддиятҳои сиёсии солҳои 90-уми Тоҷикистон ба марҳилаҳо тасниф намуда, мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Зербоби дуюми боби дуюм “Ваҳдати миллӣ ва фарҳанги таҳаммулпазирий ҳамчун василаи пешгирӣ ва ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ” ном дорад. Масъалаи таҳқиқ ва корбаст намудани воситаҳои пешгирӣ ва ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ ҷанбаи муҳими муаммои зербоби мазкур маҳсуб меёбад. Ба андешаи муаллиф дар натиҷаи таҳлили рафти тағйирпазирии сиёсӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ ду роҳи ҳалли онҳро пешниҳод менамояд: Якум, бо истифодаи кувва пахш намудани яке аз тарафҳои мутақобила; Дуюм, бо роҳи мусолиҳатомез ҳал намудани низоъҳо.

Унвонҷӯ таҳаммулпазириро ҳамчун василаи муҳими таъмини ваҳдати миллӣ сатҳи баланди фарҳанги ҷаҳонбинӣ маънидод карда, ҳаёти инсонро на фақат фаъолияти фардии ў, балки ҳамгириои байни гурӯҳҳои иҷтимоӣ, таҳаммулпазир будан ба мавқеъ ва ғояҳои яқдигар ва ҳамкории иҷтимоии онҳо баҳри расидан ба ҳадафҳои олӣ арзёбӣ менамояд.

Зербоби сеюми боби дуюм “Модел ва технологияи нави ҳалли зиддият ва низоъи иҷтимоӣ дар асоси таҷрибаи сулҳофарини тоҷикон” унвон гирифта, қайд гардидааст, ки дар таҳқиқи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар замони муосир дар назди илмҳои ҷомеашиносӣ, аз он ҷумла фалсафаи иҷтимоӣ ду вазифаи муҳим ба миён омадааст. Якум, аз нав дарк намудани методологияи ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ ва дуюм, аз лиҳози назариявӣ-методологӣ асоснок намудани таҷрибаи нодири сулҳофарини тоҷикон ҳамчун модел ва технологияи нави ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ.

Дар хулосаи кори илмӣ натиҷаҳои асосии илмии тадқиқот ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии тадқиқот оварда шуданд. Муаллиф медоли сулҳофарӣ ва таҳаммулпазириро дар низоми сиёсии Тоҷикистони навро ҳамчун тарҳи модерни инкишофи ҷомеаи муосир, ки дорои хусусиятҳои фарҳангиву иҷтимоӣ ва таърихӣ мебошад, эътироф месозад ва зарурати дарки назариявӣ ва методологии онро дар тафаккури илмӣ муҳим медонад.

Дар баробари мавҷуд будани муваффақиятҳои илмӣ дар автореферат баъзе аз камэътиборӣ, ки арзиши илмии рисоларо коста намегардонад, ба назар мерасад. Чунончи:

1. Такорри баъзе фикрҳо дар боб ва зербобҳои ҷудогона;
2. Мавҷуд будани хатоҳои имлой, китобатӣ ва техникӣ дар матн;
3. Ба мушоҳида расидани баъзе аз ҷумлаҳои тӯлонӣ;
4. Пурра нанавиштани шакли кӯтоҳи номи баъзе аз олимони ватанӣ;
5. Аз назар дур мондани навишти баъзе аз саҳифаҳои умумӣ ва макони нашри асарҳои олимон дар поварақ.

Нуқсонҳои мавҷуда ба мазмун ва муҳтавои диссертатсия таъсир расонида наметавонанд, зоро натиҷаҳои кори илмӣ заминаҳои назариявӣ ва амалӣ дошта, аҳамияти муҳими сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фалсафиву фарҳангиро соҳиб мебошад. Аз рӯи мазмун ва мундариҷа диссертатсия кори илмии баанҷомрасида маҳсуб ёфта, дар назария ва амалияи илми фалсафа ҳиссаи худро гузашта метавонад.

Бо назардошти нукоти зикршуда рисолаи Сайдова Ситора Назаровна дар мавзуи “Зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ва роҳҳои ҳалли онҳо” (таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ)-ро кори илмии баанҷомрасида ва ҷавобгӯ ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба навиштани рисолаҳои номзадӣ аз руи иҳтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ) ҳисобида, манзури онро барои дифӯ мувофиқи мақсад меҳисобам.

Сардори маркази иттилоот ва таҳлили
раёсати МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров”
номзади илмҳои фалсафа, и.в.дотсент

Ҳодибоев Ф.А.

Имзои Ф.А.Ҳодибоевро тасдиқ менамоям.

Сардори РК ва КМ МДТ-и «ДДХ ба номи
академик Бобоҷон Ғафуров»

Наврӯзов Э.М.

Суроғ: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шахри Хучанд, гузаргоҳи Мавлонбекова 1.
Телефон: (+992-3422) 6-52-73, факс: (992-3422) 6-75-18
www.hgu.tg, e-mail: rektor@hgu.tg
“_____” соли 2023